

Langesundsmannen Anders Henrik Andersen som startet en av Europas første stuertskoler

av
Einar Salmén

Forord

Hans Jacob Herholdt og **Knut Bjerke** begge Langesundsgutter, startet tidlig på høsten 2009 et samarbeide om slektsgranskning da vi hadde funnet ut at vi hadde samme slekt helt tilbake til 1500 tallet.

Studering av kirkebøker og slektskilder førte oss til Langesundsmannen **Anders Henrik Andersen** som vi begge er i "nær" slekt med.

Etter nærmere granskning og ikke minst i samarbeide med Langesundsmannen som nå er bosatt i Sandefjord – **Einar Salmén**, fikk vi etter hvert frem en historie som vi synes er interessant og som vi vil dele med dem som er interessert i Langesunds historie.

Einar Salmén har gitt tillatelse til å publisere historien om Anders Henrik Andersen og Sandefjord Stuertskole fra hans kilder.

Langesund, 9. februar 2010

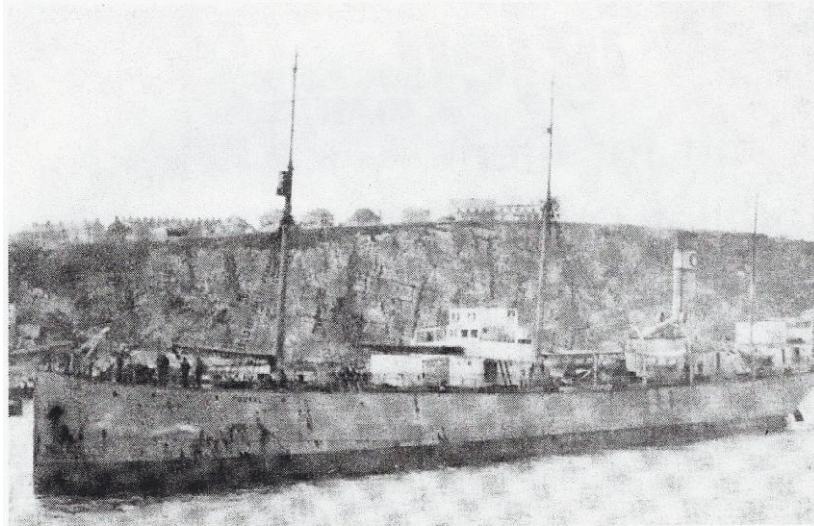
Knut Bjerke

Anders Henrik Andersens historie slik den er beskrevet av Einar Salmén:

Anders Henrik Andersen var født i Langesund i **1865** og døde til sjøs i november **1927** om bord i **DT "Oural"**¹ på hjemvei fra Det fjerne Østen.

Andersen døde av et hjerteonde og hans bære ble senket i det indiske hav av mannskapet på DT "Oural". I dødsannonsen som ble publisert i Sandefjords Blad ble Andersen titulert som "Hvalfangstbestyrer", en stilling han hadde i 17 år.

¹ Damptanker "Oural" var et spesialbygget transportskip for hvalolje. Skipet hadde en rekke eiere fra det ble sjø satt i 1887 til det ble kondemnert og hugget opp i Hamburg i 1934.

1926 DT OURAL (002192604)

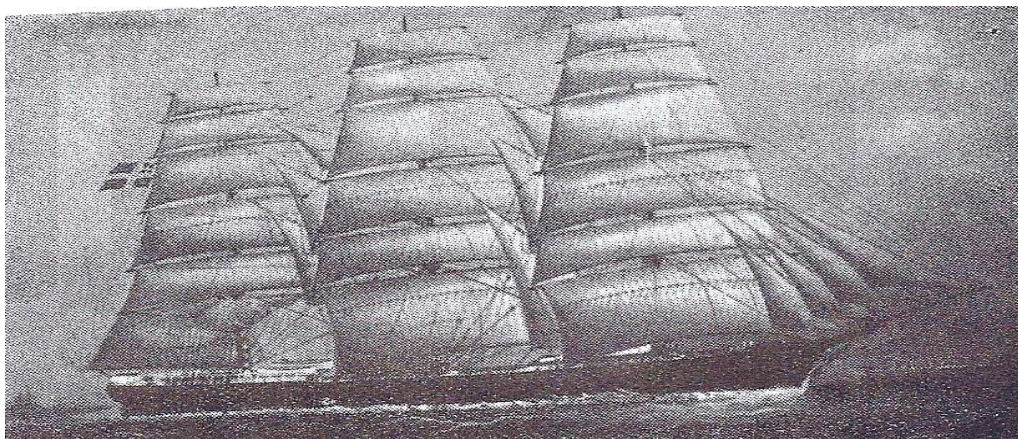
Type:	Damp tanker – transportskip for hvalolje/steam tanker – transport vessel for whale oil	Off.no:	136746
Flagg (flag):	NOR	Havn(port):	Sandefjord
Byggeår (year built):	1887/8	Bnr (Sno):	507
Bygger (yard):	Armstrong, Mitchell & Co, Newcastle, England		

Fra dette skipet ble A.H.Andersens båre senket i havet

A.H. Andersen kom tidlig til sjøs og seilte på skip eid av **Johan Bryde** fra Sandefjord, en særdeles aktiv og fremtidsrettet person som var opptatt av utdanning og etablering av maritime skoler, herunder stuertskole.

Andersen hadde seilt som stuert under Johan Brydes lederskap. Han hadde lagt merke til den dyktige kokken og stuerten fra Langesund og hentet han til oppgaver på land.

Det er høyst sannsynlig at Andersen seilte om bord i fullriggeren "Kommandør Sven Foyn"² og at han fikk sin første praktiske erfaring i kokke og stuertyrke om bord i dette seilskipet.

Fullriggeren "Kommandør Sven Foyn"²

² Seilskipet på 2458 tonn ble innkjøp til Sandefjord i 1883 og var Norges største tre-seilskip. Skipet var eid av Johan Bryde fra 1883 og frem til det forliste i 1897.

Bakgrunnen for Johan Brydes initiativ om bedre utdanning for kokker og stuerter hadde sin bakgrunn i de elendige forholdene som var om bord i seilskipene på slutten av 1800 tallet. Bedervet mat og vann førte til mye sykdom og død ombord i skipene og i mange tilfeller tok dette slikt omfang at skipene nærmest i ukevis var sjøudyktige.

Samfunnsutviklingen på slutten av 1800 tallet førte med seg en økende erkjennelse av at yrkesutøvere også innenfor såkalte "praktiske" fagområder trengte skoleutdanning og eksamener.

Dette gjelder særlig tiden fra 1870 årene og frem til århundreskiftet, en periode hvor Norge får en rekke yrkesfaglige nydannelser. Som eksempler kan nevnes handelsskoler, tekniske skoler og en differensiert sjømannsutdanning med navigasjonsskoler, maskinistiskoler og til slutt **stuertskoler**.

Med Johan Bryde i spissen startet den første norske stuertskole opp i Sandefjord med undervisning etter følgende annonsering etter at et prøvekurs hadde blitt gjennomført på våren 1893:

"Sandefjord Stuertskole gjenopptaker sin Virksomhed mellem 8de og 15de October" og videre at "Indmeldelse skjer til Johan Bryde, Sandefjord eller til Skolens lærer Hr. A.H. Andersen, Langesund.

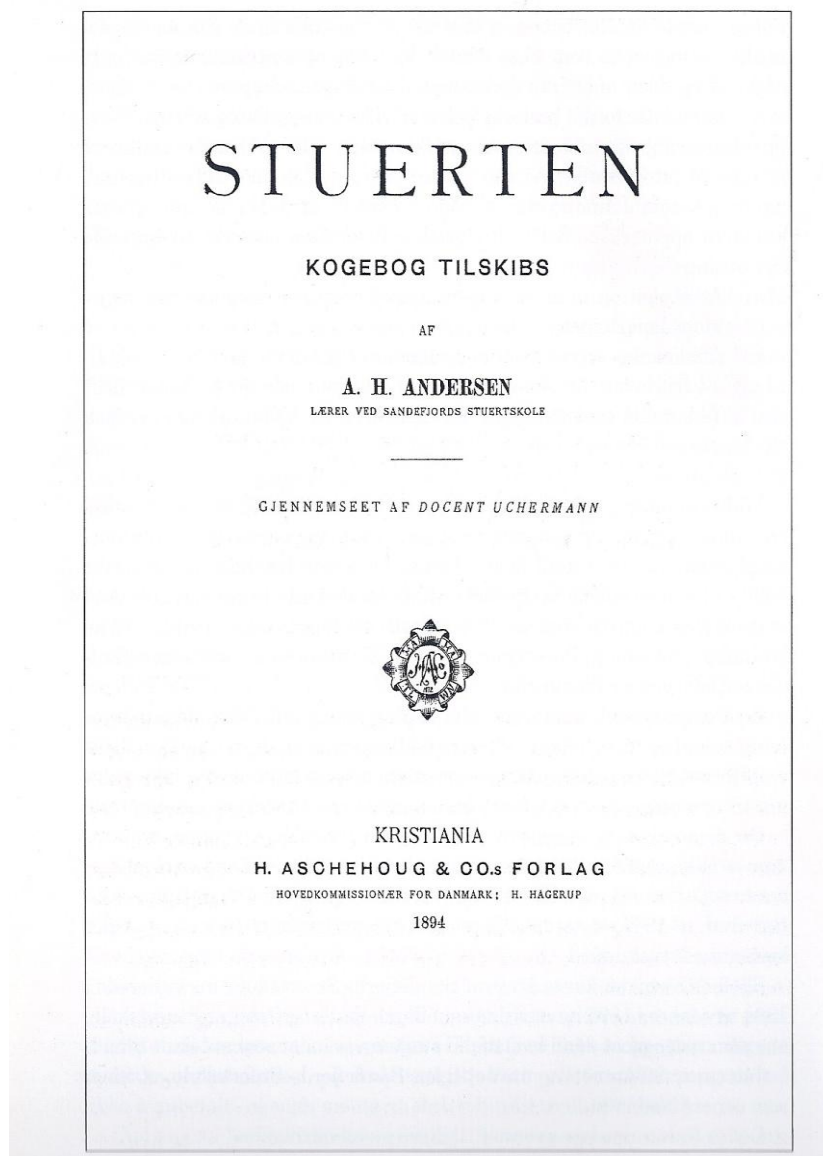
12 elever meldte seg til det første kurset som startet opp 16. oktober 1893.

Stuertskolen i Sandefjord er definitivt Norges eldste stuertskole, men meget tyder på at den var den første stuertskole som ble etablert på det europeiske fastland. Det var kun i England det var etablert slike skoler på 1880 tallet og Johan Bryde hentet nok en del av sine ideer og planer herifra.

Omfattende bruk av preserverte varer (hermetikk) var vanlig skipsproviant på denne tiden. Bedervet hermetikk og dårlig drikkevann førte ofte til alvorlige sykdommer som beri-beri og gulfeber spesielt på skip i langfart.

A.H. Andersen var en svært driftig lærer og stuert. Etter det første året med elever i 1893 utarbeidet han sin egen lærebok i matlaging hvor han tok et kraftig oppgjør med bedervet mat om bord i skip.

Det var derfor viktig for utviklingen av skipskosten at skolens lærer Anders Henrik Andersen, hadde tatt i bruk sin egen kokebok "STUERTEN – Kogebog tilskibs", der preservert kjøtt og grønnsaker forekom bare i 4-5 av de ca. 50 middagsoppskrifter.

Stuertlærer A.H.Andersens lærebok fra 1894

Nedenfor kan en en lese Andersens eget forord til læreboken i matlaging som han utga i 1894.

I en lengre bokanmeldelse fikk kokeboken en meget rosende omtale, der det sterke behovet for en slik bok også ble fremhevet.

Ikke mindre var anmelderen opptatt av den faglige allsidigheten og bruk av ferdigvarer. Foruten et variert utvalg av oppskrifter på skipskost inneholdt den lille boken en rekke mindre avsnitt om renhold, vask av klær, borddekning og ikke minst oppbevaring av proviant og vann om bord i skip.

Forord.

Under mit mangeaarige arbeide som stuert har jeg — og mange med mig — ofte følt savnet af en kokebog, afpasset for forholdene ombord. De almindelige kokebøger egner sig nemlig ikke til skibsbrug, da forholdene ombord er saa helt forskjellige fra forholdene iland.

Da den første stuertskole her i landet blev oprettet ifjor i Sandefjord, følte jeg som lærer ved samme savnet dobbelt. Eleverne maatte nødvendigvis have en bog at arbeide efter, og da fru Dorothea Christensen og hr. Johan Bryde velvilligen tilbød mig sin hjælp under arbeidet, besluttede jeg mig til at forsøge at udarbeide en kokebog for skibsbrug, der samtidig kunde være tjenlig som lærebog ved stuertskolerne.

Til fru Christensen og hr. Johan Bryde saavel som til hr. docent Uchermann, der godhedsfuldt har gjenne-
set bogen, bringer jeg herved min forbindtligste tak.

Sandefjord, 15de januar 1894.

A. H. Andersen.

Forord til boken "STUERTEN – Kokebog tilskips

Stor entusiasme, rikere på erfaring og faglig engasjement, resulterte i at Andersen snart begynte å forberede en ny og atskillig større utgave av sin kokebok, der han bl.a. ønsket å legge en ennå større vekt på de yrkesteoritiske krav i faget.

Boken som var på 225 sider, kom ut i 1902 og var en kombinert kokebok og lærebok i matstell, hygiene, vedlikehold av lugarutstyr, proviantering og proviantregnskap.

Bildet er tatt i 1895. Foran i midten: lærer / bestyrer A.H. Andersen. Elev nr. 2 i bakerste rekke fra venstre er 17-årige Nicolay Schroder-Nielsen, lærer / bestyrer 1913-46. Foto: skolens arkiv og fotograf Jørgensen

Bygningen for Sandefjords Sjømands- og Stuertskole ble oppført i 1916 og ble tatt i bruk på nyåret 1917. Den sorte kula på takmasten var byens «tidssignal». Kl. 11.55 ble den heist opp og firt ned igjen kl. 12.00.

Anders Henrik Andresen
1893-1906

A.H. Andersen var aktiv som lærer ved Sandefjord Stuertskole fra 1893 til 1906.

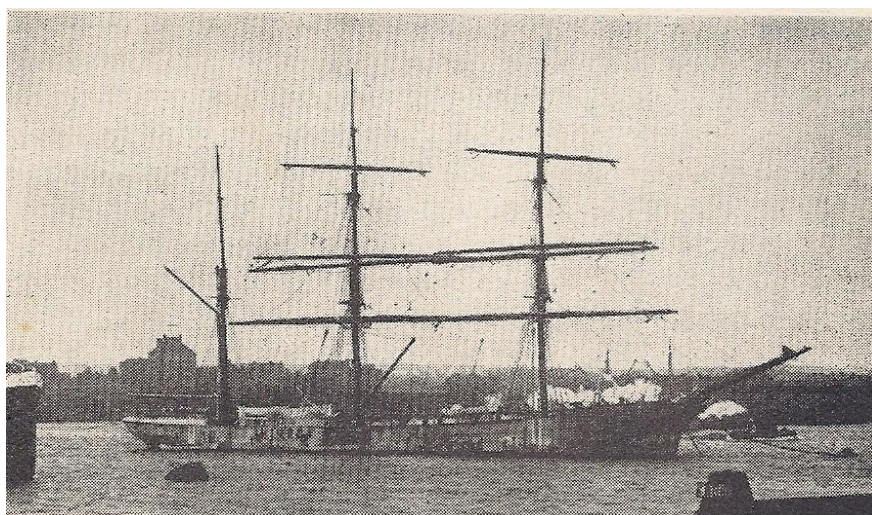
Stuertskolelærer, kokk og lærebokforfatter A.H. Andersen kom til verden nyttårsdagen 1865 i det gamle ladestedet Langesund ytterst i sagaens Grenmar, senere Langesundsfjorden. Omkring år 1400 var Langesund – ifølge Alexander Bugge – en av landets viktigste havner "mer søkt av utenlandske fartøier end Sandefjord og Kobbervigen".

Andersen seilte i ung alder på Johan Brydes skip og det var Bryde som oppdaget denne dyktige kokk og ansatte ham som kokk- og stuertlærer på Sandefjord Stuertskole.

Etter å ha nedlagt et arbeid som var av grunnleggende betydning for hele skolearten, sa Andersen opp sin stilling i 1906 og dro på hvalfangst.

Andersen ble senere fangstbestyrer for A/S "Laboremus" et Sandefjords selskap tilhørende Dannevig & Co. Dette rederiet fikk rundt 1910 konsesjon på å drive hvalfangst ved Syd-Shetland i Antarktisk.

Selskapets første kokeri var et seilskip, ombygget i Porsgrunn, og den 6. oktober 1910 seilte det ut ifra Langesund med A.H. Andersen som hvalfangstbestyrer. Skipet hadde fått navnet "Roald Amundsen" etter polarforskeren som akkurat på denne tiden var på vei til å erobre Sydpolen.

Seilskipet "Roald Amundsen" sener "Mimosa" som ble landets første hvalkokeri

Ekspedisjonen med det lille seilskipskokeriet gikk til farvannet ved Syd-Shetland i Antarktisk og driften her er i hvalfangsthistorien blitt betegnet som pionerinnset.

Neste sesong satset A/S "Laboremus" atskillig sterkere da selskapet i 1911 lot ombygge et stort dampskip til hvalkokeri og skaffet tre nybygde skip som hvalbåter. I sesongen 1911-1912 satte rederiet rekord i produksjon av hvalolje på et flytende kokeri.

Den tidligere Stuertskolelæreren var fremdeles om bord som fangstbestyrer. I følge kilder opplevde Andersen et meget dramatisk forlis i nærheten av Syd-Shetland, da kokeriet han var om bord i brakk i to og sank. Andersen og hans unge nevø måtte hoppe i sjøen og ble plukket opp av en hvalbåt. Denne historien er så vidt vites ikke blitt omtalt i litteraturen om norsk hvalfangst historie i Antarktisk.

A.H. Andersen var engasjert i hvalfangst frem til sin død i november 1927.

Det var en rekke elver fra Langesund som fikk sin utdanning på Sandefjord Stuertskole. Noen få bilder vises nedenfor.

*N. Schrøder-Nielsens første elevkull 1913. Bakre rekke: Johan Josef Jensen, Larvik – Hans Olsen, Kristiania – Hans Kittelsen, Brevik – Gotfred Arnestad, Langesund – Emanuel Eriksen, Risør – Einar Davidsen, Sandefjord – Andreas Sørensen, Langesund.
Første rekke: Trygve Thomassen, Tvedestrand – Reidar Olsen, Fredriksværn – N. Schrøder Nielsen, Lærer – Ole H. Olsen, Helgeroen – Markus Andresen, Sandeherad. Foto: skolens arkiv.*

Sandefjords off. Stuertskole

1910.

Vi tror personen i første rekke til venstre, med armene i kryss... m/slips... er **Jacob Henrik Sørensen** fra Langesund (han fikk stuertopplæring på Stuertskolen i Sandefjord i 1910) Dette er bestefaren til slektsgranskeren Hans Jacob Herholdt (Sørensen). **Jacob Henrik Sørensen** var i slekt med **Anders Henrik Andersen**.

Mannskapsbilde fra barkskip «Kornmø», tilhørende H. Skougaards rederi i Langesund.
1. rekke fra venstre: Stuert Jacob Olausen, 1. styrmann Ole Fjeldstad, skipsfører Karl Zachariassen.
Videre skipsfører Johan Zachariassen som hadde ført «Kornmø» tidligere, men som nå skulle overta
et annet skip i rederiet. 2. rekke fra venstre: 1. og 3. ukjent, 2. jungmann Arthur Jørgensen,
4. matros Anker Nielsen, lettmatros Birger Olsen.

Av de ni elevene som fullførte det første kullet ved Sandefjord Stuertskole i 1893 var **Jacob Olausen** fra Langesund som seilte som kokk og stuert på en rekke seilskip med tilhørighet i Langesund og omegn i mange år.

Sandefjord kokk- og stuertskole har lange og rike tradisjoner og var en pioner når det gjaldt å utvikle og forbedre maten og matforsyningen om bord på norske skip i begynnelsen av 1900 tallet.

Sentralt i starten på dette arbeidet sto Langesundsmannen Anders Henrik Andersen som senere også ble en pioner i norsk hvalfangst og produksjon av hvalolje.

Kilder:

“Sandefjord kokk- og stuertskole 100 år 1893 – 1993” av Einar Salmen

“Norske Seilskuter” – Fredhøis Forlag Oslo – 1944

“Fra Langesunds historie” av Jac. Lund-Tangen